

Nr 299.

Av herr **Carlström**, angående den efter krisåren tillämpade allmänna lönepolitikens inverkan på jordbrukets ekonomi m. m.

»Grunddraget i Sveriges ekonomiska utveckling, alltsedan landet med återgången till guldmyntfoten övervunnit inflationstidens svårigheter, är ett långsamt men stadigt framåtskridande»; så kännetecknar finansministern det ekonomiska läget i inledningen till den nu föreliggande finansplanen. Och enligt beräkningarna i densamma är vårt land stätt i en fortsatt förbättrad ekonomisk utveckling med ty åtföljande höjning av folkets levnadsstandard och ökade inkomster för staten. Penningflödet är t. o. m. så starkt att man kan tillåta sig att liksom på förhand möta en del statsutgifter, som under närmaste åren anses vara att räkna med.

I och för sig är ju detta förhållande enbart glädjande, och avsikten med vad i denna motion kommer att sägas och yrkas är icke att på något sätt söka vederlägga de beräkningar, som i statsverkspropositionen framlagts; på vissa områden inom vårt folkhushåll har otvivelaktigt en framrykning skett efter krisåren, som givit såväl höjd levnadsstandard som ökad skattekraft. Våra »sociala meddelanden» visar för övrigt, att reallönen för befattningshavare och industriarbetare här i landet ligger minst 25 procent högre nu än före krigsåren, då s. k. normala förhållanden voro rådande. Härav måste också följa att företagarna inom industrien och befattningshavarnas »arbetsgivare» måst haft möjlighet till större inkomster än under de »normala tiderna» före 1914.

Om man emellertid under senare åren, och särskilt i dessa dagar, haft kontakt med landsbygdens folk — jordbrukarna och deras arbetare — så skall man nogsamman finna, att detta folk har en smula svårt att förstå, att det råder goda och gynnsamma tider i landet. I själva verket råder bland detta folk en hopplöshet och olust, särskilt bland de unga och nytillträdande kategorierna, som är ägnad att inge allvarliga farhågor för framtiden.

Vid en jämförelse med andra samhällsmedborgare anser sig nämligen denna kategori så distanserad i fråga om levnadsmöjligheter vid jordbruket, att den ovillkorligen måste fråga sig, om den ej bör söka sig fram på andra vägar. Det gör ett beklämmande intryck att gång efter annan råka unga män ur allmogeklassen, som nyligen med friskt mod och glada förhoppningar kommit från lantbruks- och lantmannaskolorna, men som efter någon tid vid tillämpningen av sina nya idéer i eget eller föräldrars jordbruk befinnas nedslagna och hopplösa. Det är bokföringen, som de

även fått inhämta kunskap i vid skolorna, som givit det nedslående resultatet.

Jordbrukets ungdom är inte rädd för arbete. Den arbetar gärna hårt och litet på »övertid», om det gäller. Den blyges numera inte för yrkets »ringhet», och den är ej på långt när så anspråksfull vare sig i fråga om kläder eller nöjen som samhällenas eller städernas ungdom. Men den anser, tydligen med rätta, att om den gör sin insats vid jorden med mera möda och ansträngning än andra jämförliga arbetare och företagare, så bör också lönen för mödan bli sådan att inte livet blir en enda försakelsevecka. Man skall nämligen inte begära att ungdomen i vår tid — med öppna ögon och öron för allt som händer omkring den — skall vara så ideellt anlagd, att den blir kvar vid jorden och fädernas yrke bara därför att det är önskvärt för landet att det finns folk vid modernäringen. Det är nog intet tvivel om att det *kan* finnas bärgning vid jordbruket även med nuvarande förhållanden, om blott det folk, som skall njuta denna bärgning avsvär alla de anspråk, som den nya tiden fört med sig. Men varför skall just modernäringens folk göra detta? Och varför skall det göra det därför att andra samhällsgrupper skall få ha så mycket fler anspråk? En vaken landsbygdsungdom går aldrig med på något sådant. Skråtiden är förbi, och vägen bort från jorden är öppen, åtminstone för den mera intelligenta, kamplystna ungdomen.

Det kan ej invändas, att denna ungdom inte räknat med vad, som möter i livet av svårigheter även på andra levnadsbanor, och att det ligger ett visst lättsinne i att ungdomen från bondehemmen söker sig till andra yrken, men i själva verket är det inte under ungdomsåren eller tjänsteåren som ogifta olusten griper över den tillvaro de då föra, utan det är tanken på hur det kommer att ställa sig, då man skall sätta fötterna under eget bord. Hur får statkarlen det? Hur får man det som småbrukare eller egen bonde? Och hur få statkarlarnas och småbrukarnas och böndernas hustrur det?

Det är det trånga, mödosamma framtidsperspektivet, som avskräcker.

Nu är det ej meningen att här fortsätta med böndernas s. k. klagovisor. Det behövs ej, ty långt utanför böndernas egna led är denna sak känd och vittnad. Under föregående höst hade t. o. m. de större tidningarna här i landet — utan avseende till färg — en hel del att säga om jordbrukets betryck, och efter beredning av den föregående regeringen har den nuvarande regeringen tillsatt en sakkunnigekommitté, som fått i uppdrag att undersöka och utreda orsakerna till att modernäringens folk ej kunna hålla sig framme i den ekonomiska kampen. Detta på riksdagens begäran föregående år. Måhända kan det därför synas onödigt att nu ånyo upptaga ämnet till skärskådande; men då denna utredning ännu knappast torde ha kommit i gång, kan det inte gärna förbjuda sig att framkasta några synpunkter, som visserligen inte äro synnerligen gängse i den all-

männa diskussionen, men som dock så småningom torde tränga sig fram, försåvitt det skall vara någon mening i talet om att utreda problemen.

Sveriges jordbrukande folk väntar inga underverk längre genom »utredningar och förslag», lika litet som det fått något genom allt det vackra talet i den politiska förkunnelsen och i de feta programmen om »hjälp åt jordbruket». Det tror inte längre på tullar och skydd för en näring, vars främsta och viktigaste produkter — fläsk, smör och kött — har att kämpa på utlandsmarknaden. Och det vet för övrigt att *om* en tullsats höjde priset på inlandsmarknaden för en jordbruksvara, så skulle strax industrien, dess arbetare, och alla andra konsumenter i landet begära kompensation i form av höjd industritull eller ökad betalning för arbete och tjänster.

Det går aldrig att motivera löneförhöjningar så bra som när livsmedlen stiga. Vi minnas krigsåren!

Vad modernnäringens folk möjligen väntar är en smula *ärlighet* vid behandlingen av detta problem. Det vill ha svar på frågorna: Är ett dagsverk värt lika mycket vid jorden som vid annan näring eller annat företag, om arbetsprestationen är lika? Bör produkterna i så fall kunna bytas något så när rättvist liksom före 1914, så att nu rådande förhållande — att modernnäringen skall ge en och en halv gång så mycket i utbyte — upphäves?

En av de tidningar, som ovan antytts — jag tror det var den liberala Göteborgs-Posten — uttryckte verkligen den uppfattningen att jordbruksnäringen måste ställas i jämviktsläge, ekonomiskt sett, med andra näringar; då skulle det hela bli bättre tillrättalagt och arbetslösheten och en del andra vådor försvinna. Alldeles säkert. Men då komma vi fram till ett par andra frågor, som inte äro mindre viktiga: Hur skall jämviktsläget uppnås? Skall jordbruket höja sitt produktpris upp till jämviktsläget eller skola de andra parterna sänka sitt dit ned?

Den sistnämnda frågan torde komma löje och förargelse åstad hos mången annars välvillig beundrare av det kära jordfolket. Ty i regel är det nog så, att man är så mån om modernnäringen, så länge det *ingenting kostar*. Man går t. o. m. gärna med på diverse anslag till »jordbrukets höjande» genom undervisning i konsten att sköta jorden, till premieringar av jordbruk och boskapsskötsel m. m., och man offerar gärna stora summor för lån åt småbrukare, som visa sig djärva nog att tro på att jordbruket »bär sig» — allt detta får ju staten betala utan direkt kännning för den enskilde — men gäller det att ställa sig öga mot öga med problemet: skall jag utbyta mitt arbete och mina tjänstbarheter rättvist med jordbruket, då vänder man ryggen till. Så barnsligt skall man väl inte resonera, heter det då. Här är det ju världsmarknaden, föreningsrörelsen och trusterna; de bestämma faktorerna. Vad fråga de efter rättvisa och jämviktsläge? Tyvärr göra de icke det. Men det må tillåtas att fråga, om måhända inte den tanken är ännu barnsligare att en näring, som inte

kan isolera sig från världsmarknaden, som inte kan skydda sig genom förenings- och trustväsende och inte rationaliseras som industrien i allmänhet, skall kunna hjälpas i jämviktsläge utan de andra parternas medverkan.

Så länge de andra parterna dag för dag inte tänka på annat än att tillkämpa sig ännu större förmåner, under det att jordbruket i hela världen står där som en maktlös åskådare, kan det inte bli någon bättring av läget.

Låtom oss ärligt erkänna detta, även om vi inte kunna finna botemedlet — eftersom den goda viljan till rättvisa saknas. Diskussionen blir åtminstone härigenom införd på ett sundare plan, där det moderna kvaacksalveriet får svårare att frodas.

Bönderna, småbrukarna, ungdomarna därute i bygderna äro tacksamma för alla goda råd och upplysningar, som *bevisa sig hålla i praktiska livet*, men de äro mätta på den billiga patentmedicinen, som alla välvilliga kloka gubbar räcka dem. De börja att fundera, om inte statsmakterna angripit problemet från fel ända.

Under det att industrien sedan flera decennier tillbaka, på grund av att den har haft möjlighet att betala högre arbetslöner, dragit till sig allt fler och fler av landets innebyggare, ha statsmakterna försökt att kvarhålla en del s. k. mindre bemedlade genom egnahemsrörelsen. De ha fått låna pengar på »goda villkor», därför att man har haft klart för sig, att jordbruket ger »dåliga villkor» för pengarnas förräntning. Så länge de normala förhållandena före krigsåren rådde, och egnahemsrörelsen sysslade i huvudsak med bebyggda lägenheter, fanns det någon mening i detta, men efter krisåren, sedan jordbruket kommit ytterligare i efterhand, är det svårt att förstå vad bildandet av *nya* jordbrukslägenheter ha för mening. Tror man verkligen att »obemedlat folk» har möjlighet att förränta ens byggnadskostnaderna på ett ordentligt bebyggt småbruk? Eller tror man att de efter krisåren nytillkomna småbrukarna ha en människovärdig levnadsstandard efter modern uppfattning?

Ingen som känner till förhållandena tror detta — men ändå fortsätter man. Ty det är fortfarande modernt att inbilla folk att jordbruket »bär sig».

Frågan är nu om en näring, som inte bär sig, är önskvärd eller bör uppehållas. Behöver vårt land jordbruket, då vi kunna köpa livsmedel utifrån, och då arbetet på att framställa dem inte betalar sig som annat arbete?

På den frågan törs ingen svara. Ty svarar man ja, så har man ju därmed erkänt, att man önskar behålla ett visst befolkningslager på en lägre levnadsnivå. Och nej vågar man inte heller svara, ty det *kunde* ju hända jordbruket vore bra att ha t. ex. om världskriget skulle upprepas. Att jordbruket är den axel, på vilken en stats hela ekonomiska liv dock ytterst vilar, är det naturligtvis ingen anledning att tala om.

Om så vore, borde nämligen såväl staten som den enskilde se till att inte

lönecanspråken från de andra parternas sida beviljades i hastigare tempo än att jordbruket hunne med. Det levnadskostnadsindex, som nu åberopas skulle i så fall nedgå betydligt. *Livsmedelsindexet* är i själva verket det grundindex på vilket löneindexet borde byggas. Detta senare var också ledande under krigsåren, då det gick upp, men man har glömt att följa det, då det gick nedåt. Och här ligger kärnpunkten i nuvarande onormala förhållanden i fråga om jämviktsläget. Stat, kommun och enskilda stå där nu med löneutgifter, som ligga betydligt högre realiter än före krigstiden. Levnadsstandarden har höjts, och det är *goda* tider heter det i statsverkspropositionen — trots en försämrad handelsbalans — men jordbruket bär sig sämre än förr och har *dåliga* tider. Får modernäringen manne släppa till de 25 à 28 enheter reallönen höjts med genom att arbeta för en reallön, som med lika många procent understiger den, som gällde före kriget.

Vi berömma oss av den tekniska utvecklingen och de förbättrade arbetsmetoderna särskilt inom industrien, men hur kommer det sig att inte människorna få njuta av detta i form av billigare kläder, billigare möbler, billigare byggnadsmaterial, billigare maskiner och redskap än förr? Dessa produkter borde i varje fall ej vara dyrare än vad livsmedelspriset och det ökade priset på råvaran betingar. Men nu får faktiskt jordbrukaren släppa till omkring en och en halv gång så mycket livsmedel eller råvara som före 1914 för att tillbyta sig samma produkt i kläder, skodon, maskiner och redskap som då.

Det är givetvis många orsaker, som medverkat till detta sakernas läge, och det skall gärna erkännas, att det inte är lätt att åstadkomma rättelse, men skall man allvarligen gå till undersökning av jordbrukets svåra belägenhet, kan man inte undgå att studera *sammanhanget* i den utveckling, som skett till jordbruksnäringens nackdel. Går man förbi dessa omständigheter, hjälpa inga statsåtgärder till jordbrukets frammarsch. Det kommer alltför att bli efter, tills dess den bittra verkligheten tvingar »förtrupperna» att gå tillbaka i sina anspråk. Och då är förmodligen de »goda tiderna» mindre goda även för dem.

Det vore emellertid lyckligt, om en liten glimt av förståelse och god vilja kunde åstadkommas för näringen genom ett klarläggande av den allmänna lönepolitikens inverkan på jordbruksnäringen efter krisåren, och de grunder, på vilka det höga levnadskostnadsindexet och den höjda levnadsstandarden vilar, och i vilket förhållande nämnda index står i förhållande till livsmedelsindex.

Jag hemställer därför,

att riksdagen ville besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville uppdraga åt de nyligen tillsatta sakkunniga för utredning av jordbrukets ekonomiska läge m. m. att i samband med

den igångsatta utredningen söka klarlägga vilken inverkan den efter krisåren av stat, kommun och enskilda utanför jordbruket tillämpade lönepolitiken haft på jordbrukets ekonomi, samt tillika undersöka de grunder, på vilka levnadskostnadsindex vilar och hur detta står i förhållande till livsmedelsindex.

Stockholm den 21 januari 1929.

Oscar Carlström.